

Csángó Tükör

Moldvai Magyar Kulturális folyóirat

Kiadja a Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület

XIV. évf. 45. szám

Ára: 400, Ft.

3/2017

Szent László a Moldvai Magyaroknál

Tartalom

Hangoló.....	2
Történelem.....	3
Irodalom.....	17
Kitekintő.....	20
Laudáció.....	24
Gyimes varázsa.....	27
Hirdetések.....	28

Impresszum:

Főszerkesztő: Tampu (Compoly)Stelian

Szerkesztőbizottság: Bogdán Tibor, Tampu Ferenc, Tampu Krisztián, Kóka Rozália, Trunki Péter

Munkatársaink: Ámbrahám Judit, Iancu Laura, Diósi Felicia

Lektorálta: Káposztás János Attila

Tördelőszerkesztő: T. (Compoly)Stelian

Kiadja a Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület

Elérhetőségünk:

lakatos.demeter@gmail.com

Tel: 0036304484754

Folyóiratunk megjelenik

Nemzeti Kulturális Alap

támogatásával.

XIV. évf. 44.szám

2017.3.

Szent László és a magyarság

A Magyarság kereszténnyé válásának folyamatai a középkorban nem voltak egyszerűek. Mint sok más nemzet, a Kárpát-medencét elfoglaló magyarság is gyorsan ráeszmélt arra a nyilvánvaló törvényszerűségekre, hogy az ország és a királyság megmaradása csakis a kereszténységhez való csatlakozással menthető meg, nem kevésbé érezték ezt a kor lengyelföldi akkor még különböző törzsek is, ahonnan Szent László anyja is származott (Piastr-dinasztia), de említhetnénk más hasonlóan alakulóban lévő országot, királyságot. A magyarság Géza fejedelem nevéhez köthető, majd István (pogány nevén Vajk), ma már Szent István, intézkedései gyakorlatilag eldöntötték az ország sorsát, és ezáltal a Római Egyház kultúrájához kötötte. Ezt a köteléket erősíti meg Szent László a kemény és következetes, ám de alázatos uralkodása, aki meggyőződésem szerint nagyon jól ismerte Szent István Intelmeit, amelyet Imre herceg fiához intézett.

Vitathatatlan e szentünk kulcsszerepe a mai életünk, gondolkodásunk, kultúránk, magyarságunk megmaradásában. Szinte nincs olyan szeglete az egykori magyar királyság területének, ahol nem maradt volna fenn valamilyen emlék, apró legenda az Ő életéről. S ha valakiről ennyi legenda, monda, ének és emlékezés fennmarad, akkor nagy valószínűséggel szerették is. Szent László szigora, elrettentő törvényei, a magánva-gyon védelmében hozott intézkedései nem hogy gyűlölté tették volna a „lovag” királyt, hanem tisztelettel viselkedtek iránta és akit tisztelnek, azt szeretik is.

A Moldvai Magyarság is ugyan olyan része a magyar nemzetnek, mint a székelység, felvidéki magyarság, vajdasági magyarság, karpátaljai magyarság vagy a mezőségi magyarság, ezért én azt gondolom, hogy ugyan annyit kaptak a Moldvai Magyarok is Szent Lászlótól, mint bármely más magyar, amit majd megerősít „Történelem” című rovatunk is. Szent László az Összmagyarság féltett kincse és védelmezője, kérjük hát Őt, hogy imádkozzon Ma is hányattatott sorsú Magyarságunkért, és mind azokért, akik tisztelik és szeretik Őt.

A Szent László-hagyománykör mondáinak előfordulása a csángók körében

1.

16.

A Szent László-hagyománykör kialakulása nagy valószínűséggel még a király életében elkezdődött, amelynek elterjedését elősegítette az 1192. évi szentté avatása, de a korban uralkodó idoneitás elve (személyében a lovagkirályt tisztelték) is kedvezett viszonylagos gyors és széleskörű térnyerésének. Az Anjou-korban főképp az udvari kultúra (főleg Nagy Lajos idején), illetve a népi réteg terjesztették. A királyi udvar mellett Várad volt a Szent László-kultusz másik központja. A kultusz népszerűségét bizonyítja, hogy már a középkorban az egész országban elterjedt: Erdély, Dunántúl, Moldva és a Szepesség (pl. Csütörtökhely, Zsigra) egyaránt hozzájárultak az országosan és nemzetközileg ismert gazdag mondakör kialakulásához, amelyet egyetlen tájegység sem mulasztott el helyi sajátosságokkal színesíteni, népszerűsíteni. A Szent Lászlóval kapcsolatos művészeti emlékek (templomi falképciklusok, helynevek, templomtitulusok és néprajzi adatok stb.) is ezt bizonyítják.

A Szent László-kultusz első igazi vidéki lenyomatával a Szepességben, pontosabban annak magyar lakossága (szepesi lándzsásne-

messég) körében találkozhatunk, amely népcsoport a székelyekéhez hasonló előjogokat élvezett, és az ő feladata volt az északi határ védelme. A középkor végére a honfoglaló szepesiek asszimilálódtak a szláv népességbe, de északra (pl. a lengyel Pieninek vidékén) több történet is fennmaradt a Szent László-hagyománykörből Kinga Királynő (1234-1282) alakjához kapcsolódóan (pl. hegyeket vág keresztül kardjával, sziklában maradt lábnyom motívuma). A Szent László-kultusz egyes motívumainak lengyel előfordulása minden bizonnyal a Szepesség közvetítésével történhetett. A hagyománykör Gömör, Kishont, Nógrád, Torna és Abaúj vármegyékben a királyi udvar és a Szepesség révén terjedt el (falképek és falképciklusok stb.). Nógrádban (szentkúti búcsújáráhely) és az abaúj-tornai hegyvidéken (debrődi búcsújárá hely) még a XX. század végén is lehet találkozni vele. A 16-17. századra az északi országrészek hagyományköre a reformáció, illetve a Rákóczi személyéhez kapcsolódó mondakör kialakulása hatására erősen megkopott.

Az ország keleti részein mindamelllett meg-

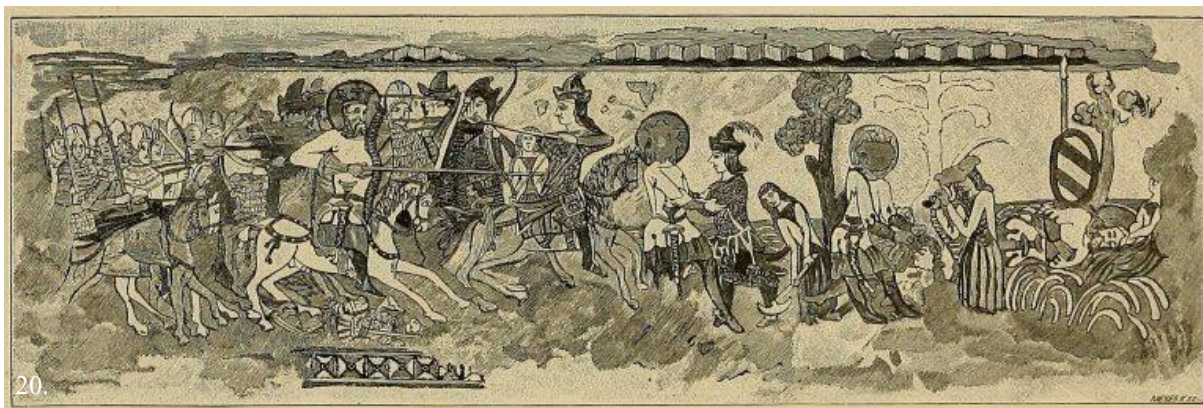
határozó szerepet játszik Szent László kultusza (Várad), amelynek szemléletes példái Biharremete freskói, amelyekhez hasonlókat Erdély-szerte több helyen találhatunk. A kultusz erdélyi elterjedésének kedvezett az a tény, hogy a Szent László-mondakör egyik meghatározó elemének a történései az észak-erdélyi Kerléshez (Cserhalom) köthetőek. A Szent László-hagyománykör emlékének leggazdagabb tárháza szintén Székelyföldre kalauzol minket, ahol kevés külső hatással számolhatunk ugyan, de mentalitásukban (a székelység említett jogi státusa miatt) a szeptesi lánzsásszék lakosainak mondáival mutatnak rokonságot. A XIV. századtól Torda környékén és Erdély határvidékein (Felcsík) is számolhatunk Szent László kultuszával. Az erdélyi mondakör gazdagsága azzal is magyarázható, hogy Szent László Erdély védőszentje volt. A helyi mondák hatása is számottevő volt, hiszen a Szent László-mondakör bizonyos sajátosságai keveredtek a későbbi korok helyi hőseinek történéseivel (pl. Kinga Pieninek vidéki mondaköre, Báthori Gábor és Báthori Endre mondaköre, ditrói táltosasszony mondaköre stb.).

A Szent László-hagyománykör másik nagy előfordulási helyszínén, a moldvai csángók körében is nagyon népszerű és eleven, amelynek kialakulását szintén a középkor folyamára datálhatjuk. A magyar származású Margit által 1377-ben alapított szereti domonkos kolostorból származtatható az a *Magyar Évkönyv*, amelyre hivatkozva *Eustratie logofat* és az 1504 környékén keletkezett *Névtelen krónika* több mondat is lejegyzett László királyról. Ezek közül érdekességként kiemelhetjük azt, amely gyakor-

latilag a moldvai románok eredetmondája, és amelyben Szent László a magyar Laslau néven szerepel, ortodox szívű hősként ábrázolja, aki pártolja a románokat és megvédi az országot a tatárok, a külső ellenség ellen. A *Dubniczi Krónika* László-mondája – amelyet Arany János versben is feldolgozott – szintén Moldva földjén született. A monda szerint a Radnai-hágó moldvai oldalán két helyen is látható Szent László sziklába vésett jele, amely a forrásfakasztás, illetve a sziklába enyésző nyomok motívumával azonosítható.

A XVII. század közepén a moldvai katolikus településeket végiglátogató Bandinus püspök, a moldvai katolikusok apostoli adminisztrátora Barlad alatt egy várommot látott, ahol a hagyomány szerint Szent László üldözte a tatárokat. Dnyeszterfehérvárott templomot is épített, amely Gunda Béla és Oberding József György közlései szerint még 1799-be is állt. A boráról híres Kotnáron Szent László napját templomba menéssel ünnepelték Moldva tatároktól való megtisztítására emlékezve.

Szent László mondakörének Moldvában való elterjedése a középkor évszázadaiban azzal magyarázható, hogy a XIII. századtól okleveles adatokkal kimutathatóan állandó a magyar jelenlét. Az 1227-ben megalakult milikói püspökség már a kunok térítése céljából megindult domonkos missziók eredménye volt. A püspökséget és annak kun népességét a tatárjárás elsöpörte ugyan, de a magyar és szász telepek nyoma változatlanul bizonyítható. A városok jelentős része magyar etnikumúnak tekinthető, amelynek eredményeként a XIV-XVI. századra Mold-

va egyharmada beszélt magyarul, amelyet a magyar toponímia is alátámaszt (Lükő Gábor). A Moldvai magyarság fénykorát ezekre a századokra tehetjük, ellenben nagyon kevés adattal rendelkezünk róla. Milkó, Szeret és Moldvabánya püspökségeit az erősödő ortodoxia és a XVI-XVII. század hadjáratai elsöpörték. A XVI. század közepére (a török térhódítás és az ország három részre szakadása következtében, amely együtt járt a magyar államiság önálló létének megszűnésével is) a magyarországi egyház hatása is megszűnt Moldvában, így Szent László emlékét csak a néphagyomány őrizte tovább a magyarság körében, mint a szülőföldet oltalmazó szentet és az anyaországhoz való kötődés jelét. A moldvai magyarság legújabb rétege, a siculicidium nyomán kivándorló székelyek magukkal vitték mondáikat és szentelték Szent László tiszteletére az általuk épített Visánta templomát.

A moldvai magyarság körében fennmaradt Szent László-hagyomány a korábbi hagyománykör töredékeként is nagyon sokszínű, bár a XVII. század végének pusztításai ezt is megritkították. A madéfalvi veszedelem után kivándorolt székelyek felé a megmaradó népi bázis közvetítette, a Gyimesekbe is innen kerülhetett át a XVIII-XIX. században a Csíksomlyóval való intenzív kapcsolatok folytán (Csíksomlyó, Széphavas

és Sztánfalva búcsúi nyomán, de a bákói kolostor is a csíksomlyói kolostor filiája volt). A hagyománykör legmeghatározóbb mondája a húshagyatmonda, amely csakis a Kárpátok túloldalán keletkezett és Moldván kívül csak a Gyimesekben találkozunk vele, ahová minden bizonyíték szerint moldvai közvetítéssel került. Ilyen helyi monda több is létezett, mint például a Csík falu határában található Szent László fája, amely alatt gyakran megpihentek és étkeztek az arra járók egy pár falatot is hátrahagyva, és amely a II. világháború alatt villámcsapás pusztított el. Klézse határában is tudtak a helyiek ilyen fáról, amelyet a hagyomány szerint maga a szentkirály ültetett.

A nyugati határvidék gyepei miatt a Dunántúlon és a nyugati végeken is találkozhatunk Szent László tiszteletével. Ennek tanúbizonyságát 14 helynév és mintegy 40 patrocínium adja. Burgerland területén 4 templom patrónusa Szent László, de a legtöbb oltárszobor itt található. Szlavóniában azért is nyomom követhetőek a szentkirály kultuszának jelei, mert a zágrábi püspökséget ő alapította.

A Szent László-tisztelet a hungarustudat része volt, ugyanis a nem magyar többségű területeken is előfordult az országban, és még a polgárság körében is felbukkant, leggyakrabban céhpatrónusként: pesti kardcsiszárok, kolozsvári kovácsok, nagyszebeni magyarszabók, váradi ötvösök [címere: korona és bárdot tartó kar], szegedi gombkötők és mészárosok, egri mészárosok, kolozsvári lakatosok patrónusa stb. Szent

László kultuszának emlékét népi jellegű alkotások sora őrízte meg, amelynek széles skáláján a naiv népi mesterektől a kiváló művészekig egyaránt találunk példát: a szepességi Ganóc templomának szobra, a csíksomlyói Salvator-kápolna 1678-as táblaképe István és Mária társaságában ismert attribútumaival, a kerlési kalandot megörökítő székelyföldi Csekefalva és Moldvabánya XV. századi Lászlóalakos kályhacsempéi, templomoltárok, templomi zászlók és céhzászlók ábrázolásai, a nagyrészt székelyföldi falképciklusok (Gelence, Maksa, Sepsikilyén stb.).

A falképciklusok foklormotívumai 3 szintet mutatnak: mitikus réteg (világosság-sötétség harca), régies-archaikus szint (a legtöbb keleti folklormotívumot eze tartalmazza, mint a kereszténység előtti emlékeket), és újabb kori réteg (szülőföldjét védő hős története). A Szent László-mondakör legjellemzőbb motívumai felfűzhetők egy központi történetssorra: ellenség tör az országra, a túlerő miatt a királynak és seregének menekülnie kell, s amikor az ellenség utolérné, László isteni sugallatra eldobja pénzét, s amíg az ellenséges katonák a kincsek felszedésével vannak elfoglalva, a király egérutat nyer; az ellenség tovább üldözi, de László fohászára a hegy kettéreped, és az ellenség behull a szakadékba. A csoda azzal folytatódik, hogy élelem híján a király imájára szelíd szarvascsorda jön a táplálásukra, de a seregnek vízre is szüksége van, amely László lovának patája vagy (rövid ima után) a király fegyverének hegye nyomán támad, és a ló patájának, vagy a király fegyverének nyoma rendszerint megmarad a sziklában. A történet lezárásaként a csodás megmenekülés emlékére kápolnát emelnek a gyógyforrás mellett, amely később búcsújáró hely lesz. Látható, hogy ez erős keresztény színezettel áthatott hagyományvilág.

Összességében elmondhatjuk, hogy a Szent László-

hagyománykörnek három góca található, ahol a mondakör kerek formában él és a mondaelemeket szemléletes rendszerbe lehet foglalni. Érdekes módon mindhárom vidék a mai Magyarország határain kívül helyezkedik el.

A mai Szlovákiához tartozó Debördön (Abaúj és Torna határán fekszik) maradt fenn a legtisztábban. A máig legismeretebb mondakör kétségkívül a Tordai-hasadék kialakulását és a vidék természeti képződményeit magyarázó történetfüzér. Az utóbbi évtizedekben Aranyosszék román és magyar falvaiban, a Hesdát völgyében és a hasadéktól északra szomszédos magyar településeken (Szind, Tordatúr), illetve Tordaszentlászlón fordult elő. A Szent László kalapjából kihulló ruzsmarint-szálé motívuma, amely a hasadék oldalában

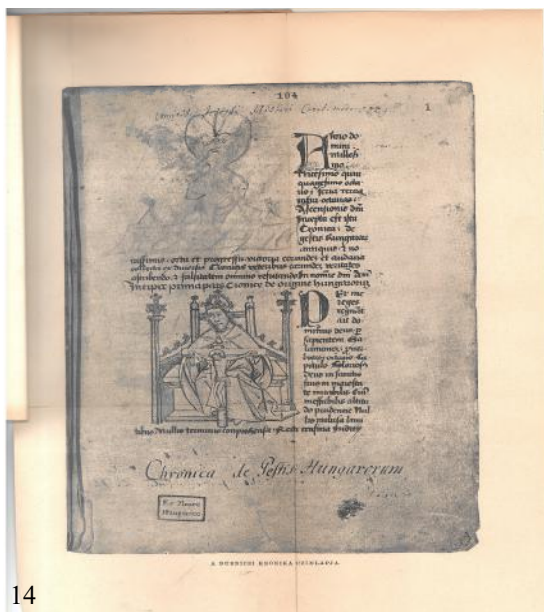

gyökeret ereszt, csak itt maradt fenn. A gyimesi Szent László-mondakör a legújabb keletűnek mondható, ugyanis a Gyimesvölgy csak a XVIII. században települt be. Mivel a tele-

pések zöme Csíkból érkezett, feltételezhető, hogy Szent László tisztelete előzőleg is hagyománykörük részét képezte.

A Tatros völgyén keresztül számottevő moldvai csángó hatással is számolhatunk, de a mondakör kialakulásához elsősorban a Felcsík és Gyimes határában található széphavasi Szent László-kápolna járult hozzá. A kápolna a feltételezések szerint egyidős a csíksomlyói búcsúkkal, amit alátámaszt az a tény is, hogy a gyergyói székelyek és a moldvai csángók útja is erre

vezetett Csíksomlyóra ment, s a búcsú végeztével közös hálaadás keretében itt búcsúztak el egymástól. A gyimesi mondakör talán a legszínesebb és a legváltozatosabb, és a kevesek által ismert húshagytat mondája is megtalálható benne, amely minden valószínűség szerint Moldva felől érkezett.

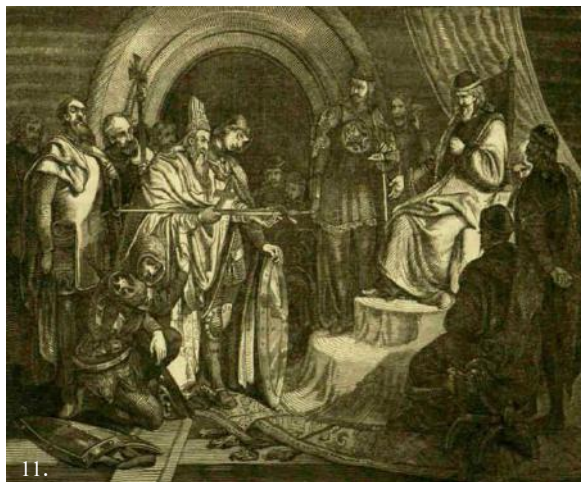
14

A Kétyi János által összeállított XV. századi *Dubniczi Krónika* a Szent-László hagyomány legmegragadóbb csodáját meséli el: az 1345. évi tatárok elleni székely kiszállást, amelyben Szent László segítette őket. A patrocíniumcsoda motívumának már az antikvitásban is voltak előzményei, de igazi népszerűsége a keresztény világban tett szert (pl. Szent Mercurius és Julianus Apostata cesareai története). A monda Váradon, illetve Biharban alakulhatott ki a bizánci Szent Demeter-legenda hatására (a bihari Szentkozmadamján eredetmondája szintén a bizánci kulturális hatást mutatja), de moldvai csángó változata is van. A moldvai csángó eredet sem zárható ki, mert a történet zömében ott zajlik és könnyen beilleszthető a változatos moldvai Lászlóhagyománykörbe, a helyi románság révén pedig az ortodox kapcsolat is adott (a húshagytat mondája éppen ennek köszönhetné kialakulását).

A kun aranyak (Szent László pénze, nummulitok) mondája az egyik legnépsze-

rűbb középkori eredetű mondánk, de Moldvában nem találjuk nyomát. A mondánk szintén antik gyökerei vannak (Hérodotosz, Plinius és Sztrabón szerint a piramisépítők elszórt táplálékának tartották a nummulitokat). A monda a Szent Jakab-mondakör révén juthatott el hozzánk, és a történet legrégebbi nyomai Temesvári Pelbárt 1499-ben megjelent *Pomeriumában*, illetve az 1520-ból származó *Érdy-kódexben* találhatóak. A monda szerint a Szent László által üldözött kunok szorongatott helyzetükben eldobták aranyukat, hogy a király katonáinak figyelmét eltereljék, és miközben azok felszedgetik őket, időt nyerve megmeneküljenek. Szent László fohászára azonban az eldobott aranyak kövekké változtak, és így az ellenséget tovább tudták üldözni. A mondánk számtalan variációja ismert, természetesen az is, amelyben az aranyakat Szent László katonái szórják szét.

A sziklában megmaradó nyomok gyakori motívumai a szentéletrajzoknak. A motívum a VI. századtól terjedt el a keresztény legendairódalomban. A Szent Lászlóhagyomány leginkább a Torda környéki mondakörben említi. A XV. század vége felé szerkesztett *Magyar Évkönyv* adataira támaszkodva Eustratie logofat krónikája (1645) feljegyezte, hogy Szent László nagy sereggel vonult be Moldvába a tatárok elűzése céljából. A monda szerint Moldvában a havasok közelében két helyen is láthatók Szent László sziklába vésett jelei, amely arról árulkodik, hogy a csángó néphagyományban a középkorban létezett ez a monda. Ez a motívum Hegedűs Lajos és Bos-

11.

nyák Sándor XX. századi moldvai gyűjtésében egyaránt szerepel.

A húshagyatmonda az egyik legkülönlegesebb Szent László-mondánk, mely a római katolikus és ortodox nagyböjt időpontja közötti különbségre próbál magyarázattal szolgálni, és amely - ahogyan már utaltunk rá - feltehetően csakis a Kárpátokon kívül keletkezett, ortodox környezetben érintkezve. A monda keletkezésére Erdély területe is kitűnő helyszínnek mutatkozik, de mivel csak egyes keleti peremterületein találkozhatunk vele, helyesnek látszik a feltevés, hogy a monda eredetét

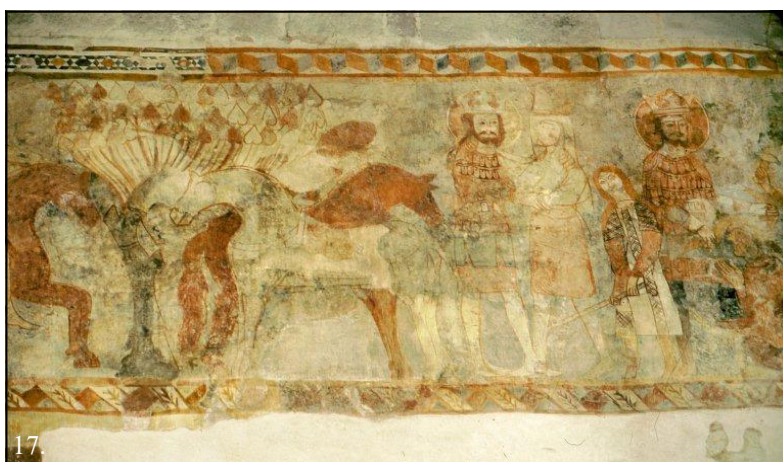
Moldvában keressük. A moldvai csángó hagyományban számtalan variációjával találkozhatunk, és első említése is innen való a XVII. századból, a már

említett Eustartie logofat 1645 körül írt román nyelvű krónikájából, amely forrásként használhatta a XV. század végén keletkezett Magyar Évkönyvet.

Az utóbbit feltehetően a szereti domonkos kolostorban írhatták, amelyet Margit asszony, Péter vajda édesanyja építtetett templommal együtt 1377-ben. A kolostor oklevele 1384. május 1-én kelt, és a hagyomány szerint Nyúzó István vajdasága idején (1551-1552) tomboló vallásüldözés idején rombolták le. A krónika feljegyzése szerint Szent László diadalmas moldvai hadjárata miatt tolodott későbbre a nagyböjt: „László király dicsőséggel és győzelmesen tért meg onnan és húshagyás napján érkezve haza, áldást kért püspökeitől, hogy még három napot mulathasson a királynővel és az urakkal. Megáldották, hogy egész udvarával kedden hagyjon húst. Az ő hitükön máig tartják a szokást, hogy nagyböjt hetében hagynak húst”. Mivel a monda csak ebből a krónikarészletből, valamint a moldvai és gyimesi csángó néphagyományból

ismeretes, több mint valószínű, hogy eredetileg is a moldvai magyarság körében keletkezett, akiknek virágzó településeik és egyházi életük volt a középkor folyamán. Ha a monda eredete Moldvában is keresendő, a legszínesebb előfordulásaira mindenképpen a gyimesi völgyekben lelhetünk. Moldvában Szent László és Szent István alakján kívül még Illés prófétához is kötik egyes változatokban. Tanúbizonyosság erre, hogy a Szent-szék a szeretvásári templomot 1371-ben katedrális rangjára emelte az akkori Lackó vajda kérésére, aki maga is áttért a katolikus hitre, miután meghódolt Nagy Lajosnak.

A 1410-ben, Jó Sándor uralkodása idején létesült moldvabányai püspökség és gótikus katedrális, illetve kolostora hasonlóan a moldvai katolikusok virágzó középkori egyházi életéről árulkodik. A püspökség 1523-ig állt fenn.

A Szent László-kultusz is a XIV-XV. században élte fénykorát Moldvában, akárcsak a moldvai magyar egyház. A pusztulás jelei a XVI. századtól már kézzelfoghatóak a moldvai magyarság számára, ennek ellenére a korábbi hagyománykör töredékeként fennmaradt Szent László-hagyomány nagyon sokszínű, mely a XX. század végén is fennmaradt a moldvai magyarság körében.

A XVI. századvégi pusztítások nagyon megritkították a hagyománykört, de a népi bázis és a fennmaradt szövegelemek közvetítették a madéfalvi veszedelem után érkezettek felé. A Gyimesekbe is így kerülhetett át a XVIII-XIX. században. Természetesen a Csíksomlyóval való intenzív kapcsolat és a búcsújárások révén szintén átkerülhetett nyugatra a monda, s a moldvaiak is vehettek át Szent László-mondákat és motívumokat. Az említett *Magyar Évkönyv* és Eustartie logofat krónikája mellett a moldvai falvakat a XVII. derekán végig látogató Bandinus püs-

pök is feljegyzett Barlád alatt egy várromot, ahol a néphagyomány szerint Szent László a tatárokat üldözte. Mikecs László Csángók című monográfiájában azt olvashatjuk, hogy a néphagyomány szerint a szent király Dnyeszterfehérvárott templomot építtetett, amely még 1799-ben is állt. A boráról híres szász-magyar városban, Kotnáron Szent László napját templomba menéssel ünnepelték meg, és arról emlékeztek meg, hogy Szent László tisztította meg Moldvát a tatároktól. Általánosan elterjedt azon nézet is, hogy Szent László a tatárok kiűzése után a Száraz Szeretig toltta ki az ország határait. Mindezen adatok a kultúrhagyomány továbbélését jelzik, ezért sem meglepő, hogy a húshagyatmondának számtalan variációja létezik, amely régiségét is jelzi egyben, hiszen kialakulásához és elterjedéséhez több idő kellett.

A húshagyatmonda Szent László alakjához kötődik pl. a Tázló melletti Pusztinán, a Bákó környéki Bogdánfalván, Klézsén, Lészpeden, Pokolpatakon, de

Bosnyák Sándor a Szereten túli Gyószénban (Diószén, Diósfalu) a monda egy igen érdekes változatára bukkant:

„Hát most elmondok egy meszt, amilyenre még emlékszem vissza az öreg apókamtól, mert jött oda este guzsalyas üdejibe, és ottan elkezdetk, egyik is mondott egy meszt, akkor a mászik is., Többet mondtak, de azokról nem emlékszem jól, de erről az egyről még emlékszem, mert arról, hogy húshagyat van. Az mesztétk, azt beszétk el apókám is, azok az öreg emberek, hogy régen, amikor itt vótak a tatárok, akkor felkelt László király a hadjával s az ű népivel, és elzavarták őket, s hogy a tatárok örökké feljenek, hogy erre vissza ne jöjjenek, odavittek egy nagy harangot, s a haranghoz, felkötötték egy fára a harangot, s megkötötték egy kötélvel, s odakötötték egy ághoz. Az az

ág, amikor fú a szél, az az ág hűzza a harangot és mindig harangoznak. És a tatárok azért is nem jöttek vissza soha, mert tudták, hogy az Szent László királynak az emléke, és ott vannak, mamái napig is őrzik. S amikor visszajött Szent László király, akkor vasárnap akkor vasárnap eszte ott a piacra vasárnap eszte érkeztek, éjjel, akkor éjjel érkeztek vissza. S akkor nekik többet nem vót üdejük, hogy kimulasszák magikat. Akkor kérte a Jóistentől, hogy adjon nekik két napot, hogy ők is tudjanak mulatni. S akkor adott is a Szent Úristen két napot nekik, hétfőt és keddet, hogy ezen a két napon kimulasszák magikat, s erről emlékszem vissza, hogy jött utána minden esztendőbe a húshagyóhétfő és –kedd.”

A Románvásár környéki falvakban (pl. Jugán) már

Szent István nevéhez fűződik a monda. Wichmanné Herman Júlia gyűjtése nyomán egy szabolcsi közlés szerint ilyenkor az alakoskodás is szokás volt, amelyet Szent István napjának neveztek. Bosnyák Sándor

gyűjtése nyomán két Bákó környéki faluban (Lészped és Lujzikalagor) is Szent István a monda hőse. A magyar nyelvterület legkeletibbi településén, Gajcsánán ugyancsak Szent István alakjához kapcsolja a mondat a néphagyomány. A gyimesi csángó falvakban általában naiv életképekbe ágyazódik a mondai história. Ahogyan korábban utaltunk rá, a monda Moldvából került át a Gyimesekbe, de egyik variánsa az észak-erdélyi mezőségben is felbukkan. A monda népszerűségére jellemző, hogy még a XX. század végén is élőnek mondható a moldvai csángó falvakban.

Több olyan monda is ismeretes, amelyekben az adott vidéken járó Szent László ad nevet a különféle földrajzi helyeknek. A moldvai magyar hagyomány például a Szeret folyó etimológiáját hozza kapcsolatba

Szent Lászlóval. Ezt a mondát is Eustratie logofat krónikája, illetve a közel kétszáz évvel előtte keletkezett *Magyar Évkönyv* jegyezte fel:

„Így üldözve őket a havasok között, azokat a tatárokat is elkergették, akik Moldvában laktak, mert addig üzték őket, míg csak át nem keltek a Szereten. Ott László király, akit lengyelül Sztaniszlávnak hívnak, a folyó partján megállva magyarul kiáltotta: Szeretem, szeretem! vagyis: jaj de szép (asa mi place). Később, amikor megalapították az országot, a folyót Szeretnek nevezték el a király szava után, ki azt mondta: szeretem.”

Egy másik moldvai csángó monda (Forrófalva) szerint László király különleges csel segítségével győzedelmeskedett az ellenség felett. Ennek analógiájára az Úz völgyében felvő Csinódon találhatunk rá. A monda moldvai és csíki eredete egyaránt feltehető, hiszen Csinód mint Gyimesi kirajzás keletkezett a XX. század elején, népi kapcsolatai pedig a moldvai határon fekvő Kóstelekkel voltak a legszorosabbak.

Hasonlóképpen ismertek azok a gyimesi mondák is, amelyek a csángó név eredetére kínálnak magyarázatot. „S ment a moldvai hegyeken, verekedett a pogányokkal, s vótak csángók. S azok kísérték. Mentek, László pártjára álltak, azok is ültek lóhátra, s mentek. Azoknak mind csengő vót a nyak-

ikon. S amint László ment, s ezek is vágattak utána, ügettek, hát visszafordult s azt mondta: - Ezek miféle csángatók? Osztán hogy má csengők vótak, a nyakikon csengő vót, hát csángattak, csengettek; s aztán, hogy a csángók nevik errők kezdődött volna, hogy csángatók, s osztán csak csángók lettel”. A monda központi motívuma a székely és a moldvai csángó szóhasználatában széles körben ismeretes, de a bukovinai és al-dunai székelyek körében is feljegyezték. A csángó név eredetét illetően a nyelvészet máig sem jutott nyugvópontra a szó immáron több mint kétszáz éves kutatása során. Teleki Domokos gróf a XVIII. század végén a „kóborló, vándorló” értelmezés mellett kardoskodott, majd Horger Antal foglalkozott a XX. század elején a kérdéssel, de megállapításai nem maradtak helytállóak.

A Szent Lászlóról elnevezett határnevek körébe tartozó mondák közül ismerünk egy olyat, amely Klézse határában Laslai néven ismeretes. A moldvai Csík falu határában található Szent László fája, amely alatt gyakran megpihentek és étkeztek az arra járók egy pár falatot is hátrahagyva, és amellyel a II. világháború alatt villámcsapás végzett. Klézse határában is tudtak a helyiek ilyen fáról, amelyet a hagyomány szerint maga a szentkirály ültetett. A gyimesiek hagyományvilágában a széphavasi kápolna körül elterülő kaszálót pedig úgy hívják, hogy Szent László-telek.

A legendás alapításokról szóló mondák szintén ismeretesek a moldvai magyarság körében. Ilyen a már említett, Dnyeszterfőhervártott épített templom, amely Szent László nevéhez fűződik, és amely még 1799-ben is állt. Az alapításokról szóló mondák körébe illeszkednek azok az adatok, amelyek az egyes falvak kialakulását szintén Szent László nevéhez kötik. A moldvai csángók körében igen elterjedt azon nézet, miszerint őseik még Szent László idején kerültek mai lakóhelyükre, Gajcsána és Lábnik lakossága egyenesen akkor, amikor Szent László kiűzte Moldvából a tatárokat és Magyarország határait a mitikus Száraz Szeretig toltta ki. Néhány világi jellegű építmény (vár) is Szent Lászlóról nyerte nevét, amelyek tematikájuk révén szintén az említett mondák körébe sorolhatók. Ennek értelmében egy moldvai csángó mondaszöveg szerint Szent László székhelye eredetileg Jásban volt. Bogdánfalva határában magasodó Bolcháta nevű hegy tetején a helyiek szerint szintén a szent király egyik vára volt egykor. Ugyancsak Szent László vára volt egykor a tatároktól elfoglalt barládi vár is, amelyre már utaltunk, és amelynek töltéseit és sáncait még Bandinus püspök is láthatta a XVII. század közepén.

A búcsújárás a népi vallásgyakorlás egyik leglátványosabb eleme.

A búcsújáró szokás több évszázados hagyományra tekinthet vissza. A moldvai Kotnáron régebben Szent László napját templomba menéssel ünnepelték meg annak emlékére, hogy Szent László űzte ki Moldvából a tatárokat. Noha a híradás helyi templombúcsúra utal, a középkori gazdag mezőváros ünnepe rangos egyházi révén Moldva-szerte ismert lehetett, mint-hogy középkori eredetre tekinthet vissza Széphavas, Debrőd, Bucsuszentlászló, Szentkút, Oroszhegy és Püspökszentlászló László-napi búcsúja. A Csíkból Gyimesbe átvezető hágó közelében., a széphavasi Szent László kápolnánál már évszázadok óta tartanak búcsút Szent László tiszteletére. Egyes vélemények szerint e búcsújáró hely egyidős a csíksomlyóival. Bár a néphagyomány azt tartja, hogy a kápolnát még Szent László maga alapította, a XIV. század előtt nem valószínű, hogy létezett. A XVIII. század közepén még állt, de az 1830-as években Gegő Elek már csak a romjait láthatta. Elhanyagolása minden bizonnyal összefüggött azzal, hogy az 1840-es években megépített új műút elkerülte Széphavast. A régi út Csíkból Moldvába a XIX század közepéig a Széphavas mellett vezetett, amely feltehetőleg forgalmas út volt, mert a XIV-XVI. század folyamán a moldvai magyarság több szállal kapcsolódott az anyaországhoz (pl. Tatros várában készült az első magyar bibliafordítás).

A moldvaiak csíksomlyói zarándoklata tehát már a középkor századaiban is valószínűsíthető, ugyanis Szent László napja és Sárlos Boldogasszony ünnepe között néhány nap a különbség. Ezért feltételezhető, hogy a Csíksomlyóra igyekvő moldvai magyarok a széphavasi búcsút is felkeresték, miként a későbbi századok során szokássá lett immár a pünkösdi búcsú kapcsán. Ez a kapcsolattartás kölcsönös lehetett, mert Bandinus püspök említi összeírásában, hogy a sztánfalvi pünkösdi búcsún egy Ozdolai Pál nevű plébános misézett a körmeneten, aki a jelek szerint Háromszékről származhatott. Bandinus híradása szerint az 1647. évi búcsúra nemcsak Moldvából, hanem Erdélyből is több mint 3000 ember jött össze. Mivel az elpusztult Sztánfalva a mai Onest-Ónfalva közelében feküdt, a zarándokok csakis az Ojtoz és Tatros völgyén keresztül érkeztek Moldvába.

A moldvai magyarok Csíksomlyóhoz való kötődését mi sem bizonyítja jobban, mint hogy ők adták a minden évben nekik adandó intertencióért (koszt és szállás) a csíki Szent Péter-egyházközségnek (Várdotfalva, Csobotfalva, Csomortány, Taplonca és Szereda) a Bálványos havasát örök időkre. Az 1744. évi búcsúra például Moldvából mintegy 5000 ember jelent meg.

Orbán Balázs is megemlíti a Széphavas tetején álló kápolnánál tartott búcsúkat. Híradása szerint kilenc moldvai csángó falu lakossága jelent meg itt fehér ruhában, aranyhímzésű fehér zászlókkal, hogy találkozzanak csíki testvéreikkel.

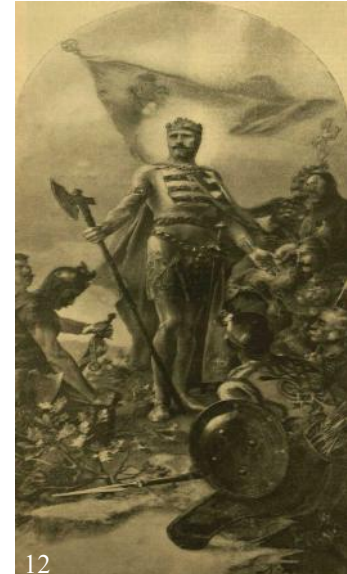
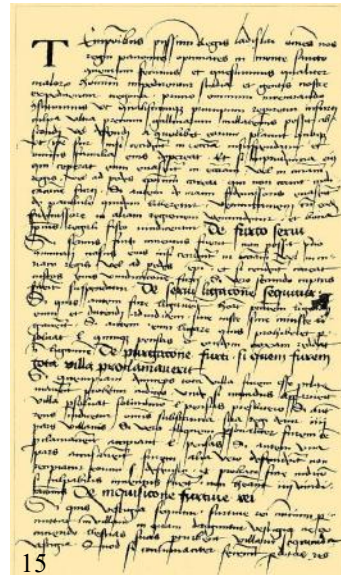
Moldvába visszamenet pedig az egész nép és a csíksomlyói diákság elkísérte őket a Széphavasig, ahol miséztek, mulattak és elbúcsúztak a következő évi találkozásig. Sokan azt tartják, hogy Széphavason javarészt a Csíkból kivándorolt székelyek jelentek meg. Mindenesetre a pünkösdi búcsújárás a rokoni és személyes kapcsolatok ápolásának a lehetősége is volt egyben, ezért is érthető a magas részvételi arány. Az 1744- évi búcsú után a moldvai járványok miatt a hatóságok megtiltották a csángók erdélyi útjait, aminek nem volt sok eredménye, de tény, hogy a tömeges zarándoklatot ekkortól váltotta fel a kisebb csoportokban való megjelenés.

Hogy a zarándoklatok ezután sem szakadtak meg, bizonyítja ezt Bándi Vazul, a csíksomlyói gimnázium igazgatójának az 1898-as Ertesítőjében írt bejegyzése, hogy tanítványaival a Somylóra igyekvő csángók elé ment egészen a széphavasi Szent Lászlókápolnáig. A környékbeliek a XX. század végén is őrizték a búcsújárások emlékét. Valamikor a XIX. század közepén sorvadhatott el, amikor az új országút megépült, és amely immár elkerülte Széphavast. A Szent Lászlónapi búcsújárás már korábban abbamaradt.

Szent László emlékét a népi énekek és imádságok is megőrizték Moldvában. A *Codex Bandinus* feljegyzi, hogy a XVIII. század közepén a moldvai Sztánfalva búcsúján a zarándokok Magyarország védőszentjeiről szóló énekeket énekeltek. Ezek között minden bizonnyal voltak Szent László-énekek is, amit az Erdélyből jött hívek hozhattak magukkal, és ami nem jelenti azt, hogy a moldvaiak körében ne keringtek volna hasonló énekek, hiszen Szent László alakja körükben is nagyon népszerű volt. Ilyen például a moldvai csángók archaikus Szent László-himnusza:

„*Ki él, megálgyad,/ Ki holt, nyugoszdad,/ Ki messze, meghozzad,/ Bűnös líelkünkért,/ Jézuszt imágyyad,/ Idvezlégy kegyelmesz/ Szent László királ!*”

E versike, amely a XV. századi Szent-László ének első és utolsó sorát is magába olvasztotta, a Kissomlyó hegyén, a Páduai Szent Antal-kápolna szentélyének külső falán is olvasható. A moldvaiak a csíksomlyói pünkösdi búcsújárásuk alkalmával ismerhették meg szövegét. A moldvai katolikus püspök által 1851-ben kiadott *Schematismus S. Missionis Romano-Catolicae in Principatu Moldaviae* Szent Lászlóért és Szent Imréért mondandó imádságokat is tartalmaz.

Képmagyarázat

1.URL: <http://keptar.oszk.hu/038400/038444>
DKA-038444

Budapest Street Directory #2: Saint Ladislaus I of Hungary/Szent László tér / fényképész Csuhai István, szobor.

2.URL: <http://keptar.oszk.hu/062300/062379> DKA-062379

A Képzőművészeti Társulat tavaszi kiállításából : Szent László küzdelve a leányrabló kunnal / festő Kimmach László, festmény, újságrészlet

Forrás: Vasárnapi Ujság, 1897. április 25.

Festészet, grafika, Művészettörténet, Magyar történelem 1526 előtt

festmény, történelmi esemény ábrázolása, Kimmach László (1857-1906), László (Magyarország: király), I., Szent (1046-1095), kunok, képzőművészeti kiállítás, kulturális kiállítás, 19. sz.

Technikai adatok: JPEG képállomány, 1672x1050, szürke
Forrás: OSZK EPA

3.URL: <http://keptar.oszk.hu/086800/086864>
DKA-086864

Szent László és Salamon kibékülése: Klimkovics Ferencztől / festő Klimkovics Ferenc festmény, könyvrészlet

Száz év a magyar művészet történetéből

Festészet, grafika, Művészettörténet, Magyar történelem 1526 előtt

festmény, történelmi festmény, jelenetkép, László (Magyarország: király), I., Szent (1046-1095), Salamon (Magyarország: király) (1052-1087), 19. sz.

Technikai adatok: JPEG képállomány, 1523x1107, szürke

Forrás: OSZK MEK

4.URL: <http://keptar.oszk.hu/060800/060801>
DKA-060801

Szent László (1040-1095) / tervező Konecsni György (Királyok)

bélyeg, grafika, arckép

Hevesi Erzsébet és Vermes Anna bélyeggyűjteménye
Postai szolgáltatások, Festészet, grafika, Magyar történelem 1526 előtt

bélyeg, postabélyeg, filatélia, portré, történelmi személy, uralkodó, László (Magyarország: király), I., Szent (1046-1095), 1942-1943, Magyarország

Technikai adatok: JPEG képállomány, 630x884, színes
Forrás: OSZK MEK

5.URL: <http://keptar.oszk.hu/060800/060830>
DKA-060830

Szent László / tervező Kontuly Béla (Hadvezérek) bélyeg, grafika, arckép

Hevesi Erzsébet és Vermes Anna bélyeggyűjteménye
Postai szolgáltatások, Festészet, grafika, Magyar történelem 1526 előtt

bélyeg, postabélyeg, filatélia, portré, történelmi személy, uralkodó, László (Magyarország: király), I., Szent (1046-1095), 1943-1946, Magyarország

Technikai adatok: JPEG képállomány, 519x609, színes
Forrás: OSZK MEK

6.URL: <http://keptar.oszk.hu/034300/034323>
DKA-034323

Szent László király szobra / fényképész Magdi51, szobrász Lebó Ferenc

fénykép, szobor

Panoramio

Helytörténet, helyismeret, Szobrászat, kerámiaművészet, Keresztény vallások, Magyar történelem 1526 előtt

szobor, király, szent, bronzszobrászat, László

(Magyarország: király), I., Szent (1046-1095)

Somogyvár   , 1998

Technikai adatok: JPEG képállomány, 3072x2304, színes

Forrás: Panoramio

Ismertető szöveg: Szent László királynak köszön-

hetjük, hogy az általa 1091-ben alapított bencés apátság létrejött itt a Kupavár-hegyen. A romjában is lenyűgöző bencés apátság fénykorában a francia-magyar kultúra páratlan ötvözete lehetett.

Szent Lászlót, a lovagkirályt e falak között temették el 1095-ben, és bár földi maradványait később Váradra vitték, a király sírja sokáig népszerű zarándokhely maradt. Sírja ma is látható az egykori Bazilikában.

Szent László egész alakos bronz szobrát 1998. szeptember 4-én a Somogyi Európai Napok alkalmából avatták fel. A szobrot állíttatta Somogyvár Önkormányzata és Somogy Megye Közgyűlése, szponzorok adakozásából.

A szobor eredetije Mosonmagyaróváron, a Szent László téren látható. (Forrás: szoborlap.hu)

7.URL: <http://keptar.oszk.hu/006000/006009>

DKA-006009

Szent-László ereklyetartó mellszobra

műtárgy, muzeális dokumentum ; magyar Magyar nemzet története

Muzeológia, műemlékvédelem

ereklye, művészet, László (Magyarország: király), I., Szent (1046-1095) , Magyarország

 , 15. sz.

Technikai adatok: JPEG képállomány, 444x583, szürke

Forrás: OSZK MEK

Képalírás: Szent-László ereklyetartó mellszobra

A XV. század elejéről származó ötvösmű, aranyozott ezüstmű, a győri székesegyházban. A szakállas, bajszos, hosszú hajat viselő fej karok nélküli csonka felsőtesten nyugszik, mely négyzögű ezüst lemezekkel van borítva; e lemezeket violaszínű alapon virágok díszítik, a középső lemezt kivéve, melyen e díszítés helyett Magyarország czimere (két csatabárdra támasztott koronás pajzsban a fehér-vörös csíkok, jobbról és balról kisebb pajzs vörös mezejében hármashalmon a kettős kereszt) foglalja el. A fejét fedő liliomos koronát a belevéselt felírás szerint Napragy Demeter erdélyi püspök 1600-ban renováltatta. Morelli F. G. fametszete

8.Sok kép van fenn a Wikipédián is : https://hu.wikipedia.org/wiki/I._L%C3%A1szl%C3%B3_magyar_kir%C3%A1ly

9.URL: <http://keptar.oszk.hu/016500/016552>

DKA-016552

Szent László király szobra a mogyoródi csata

emlékére Mogyoródon / fényképész Pas-6

fénykép, szobor

Wikipédia

Helytörténet, helyismeret, Szobrászat, kerámia-művészet

szobor, emberábrázolás, László (Magyarország: király), I., Szent (1046-1095), Magyarország , Mogyoród

Technikai adatok: JPEG képállomány, 1920x2560, színes Forrás: Wikipédia

Ismertető szöveg: Józsa Lajos alkotása.

10.URL: <http://keptar.oszk.hu/047100/047128>

DKA-047128

Szent László / fényképész hajna, szobrász

Lebó Ferenc szobor

Országalbum

Helytörténet, helyismeret, Szobrászat, kerámia-művészet, Magyar történelem 1526 előtt

emberábrázolás, szobor, László (Magyarország: király), I., Szent (1046-1095), Győr

Technikai adatok: JPEG képállomány,

1944x2588, színes

Forrás: Országalbum

Ismertető szöveg: Szent László szobra Győrött, a Székesegyház mögött. Lebó Ferenc alkotása (2012).

11.URL: <http://keptar.oszk.hu/046000/046060>

DKA-046060

Szent László / festő Roskovics Ignác, fényképész

Zelesny Károly

metszet, újságrészlet

Vasárnapi Ujság

Magyar történelem 1526 előtt, Festészet, grafika

király, történelmi személy, egészalakos kép,

László (Magyarország: király), I., Szent (1046-

1095) , *szent, Budapest* , 1900

Technikai adatok: JPEG képállomány,

1146x851, szürke

Forrás: OSZK EPA

Képalírás: Szent László a keiresztvitézektől fővezérül választatik

Ismertető szöveg: " A csendes Duna partján,

Bodrog vár kápolnájában ülte épen a hűsvétünnepét első László, magyarok királya, midőn a pi-

acenzai concilium követői megjelentenek előtte s

hódolattal nyujták át neki a vezéri kardot, mint

mellyre őt találták Európa fejedelmei legmél-

tőbnek; őt nevezték ki a Megváltó hősei fővezé-

rének. A nagy király elfogadta a vezéri kardot s

ünne-pélyesen fogadta, hogy személyesen fogja a

lelkessült hadat saját nemzete vitézeivel együtt e

szent harcba vezetni. Kora halála megfosztá őt a

fogadás bevalthatásától: még azon év nyarán

meghalt. Vala pedig annak öt év híján száz esz-

tendeje, hogy a magyar nemzet a keresztyén

nemzetek testvéri szövetségébe fölvetetett s épen

kétszáz esztendeje, hogy Európában meghono-

sult, a midőn vele a nagy tisztesség történt. "

Forrás: (Vasárnapi Ujság 5. évf. 9. sz.

(1858.február 28.))

12.URL: <http://keptar.oszk.hu/070800/070886>

DKA-070886

Szent László / festő Roskovics Ignác
festmény, újságrészlet Vasárnapi Ujság
Magyar történelem 1526 előtt, Festészet, grafika
király, történelmi személy, egészalakos kép, László
(Magyarország: király), I., Szent (1046-1095),
szent, Budapest

Technikai adatok: JPEG képállomány, 1197x2505,
szürke Forrás: OSZK EPA

Képalírás: Szent László

Roskovics Ignác oltárképe a kőbányai templom-
ban.

13.URL: <http://keptar.oszk.hu/016600/016676>

DKA-016676

Szent László király / fényképész S. Balázs
fénykép, dombormű Sári Balázs fotói
Helytörténet, helyismeret, Magyarországi látniva-
lok, Szobrászat, kerámiaművészet

dombormű, László (Magyarország: király), I.,
Szent (1046-1095), uralkodó, 2010, Győr

Technikai adatok: JPEG képállomány, 2304x3072,
színes

Ismertető szöveg: Szent László király dombor-
mű a Káptalandombon. Lebó Ferenc alkotása.

Szent László Árpád-házi magyar király (107 -
1095). Királyként roppant szigorú, de igazságos
törvényalkotó volt, melynek eredményeként meg-
szilárdult a magántulajdon védelme az országban.
Uralkodása idején Magyarország, fennállása óta
először, képes volt a hódításra. 1091-ben elfoglalta
Horvátországot, miután beavatkozott az ottani bel-
viszályokba.

15.URL: <http://keptar.oszk.hu/006900/006933>

DKA-006933

Szent-László I. törvénykönyve : A bécsi udvari
könyvtár XV. századi codexéből

muzeális dokumentum ; latin

Magyar nemzet története

Muzeológia, műemlékvédelem, Művelődéstörténet
művelődéstörténet, levéltári irat, törvény, László
(Magyarország: király), I., Szent (1046-1095), 15.sz

Technikai adatok: JPEG képállomány, 500x833,
szürke Forrás: OSZK MEK

Képalírás: Szent-László I. törvénykönyve. A
bécsi udvari könyvtár XV. századi codexéből.

16.URL: <http://keptar.oszk.hu/018600/018633>

DKA-018633

Székesfehérvár, Szent László

fénykép, szobor Wikipédia
Helytörténet, helyismeret, Szobrászat, kerámiamű-
vészet

László (Magyarország: király), I., Szent (1046-
1095), szobor, emlékmű, Magyarország, Székesfe-
hérvár

Technikai adatok: JPEG képállomány, 1200x1600,
színes Forrás: Wikipédia

Ismertető szöveg: Szent László király szobra
Székesfehérváron, a Püspöki Palota kertje mö-
gött található kis téren. A szobor Schwalm
László 1995-ös alkotása.

17.URL: <http://keptar.oszk.hu/018700/018733>

DKA-018733

**Tereske, Szent László legendája, falfreskó-
részlet**

fénykép Wikipédia

Helytörténet, helyismeret, Festészet, grafika,
Keresztény vallások
templom, díszítőművészet, falfestmény, freskó,
László (Magyarország: király), I., Szent (1046-
1095), Magyarország, Tereske

Technikai adatok: JPEG képállomány,
3416x2050, színes Forrás: Wikipédia

Ismertető szöveg: A Szent László-legenda a
magyarországi templomokban a középkorban
megfestett jelenetsor a szent király harcáról és
párviadaláról a kun vitézzel.

18.URL: <http://keptar.oszk.hu/031000/031059>

DKA-031059

Szent László megszabadítja az elrablott ma-

gyar leányt: (A Thuróczi-krónika 1488-iki
augsburgi kiadásának czimképe.) metszet

A magyar irodalomtörténet képekben
Magyar történelem 1526 előtt, Magyar iroda-
lom története, Könyv- és írástörténet

Thuróczy János (1435 k.-1490 k.), krónika,
Thuróczy-krónika, magyar történelem, László
(Magyarország: király), I., Szent (1046-1095),
Magyarország, középkor

Technikai adatok: JPEG képállomány,
1039x1616, színes Forrás: OSZK MEK

Képalírás: Szent László megszabadítja az
elrablott magyar leányt.

Ismertető szöveg: A THURÓCZI-KRÓNIKA
1488-iki augsburgi kiadásának czimképe, Szt.
Lászlónak a leányrabló kúnnal vívott harcát
feltüntető fametszet. A kép alsó részén László
csatabárdjával kezében vágató lovon üldözi a
leánynyal menekülő kún vitézt. A felső részen,
a vár alatt, a király már erős küzdelemben van a
kún harcoszal, a kinek lábát, - a mondához
híve - a magyar leány egy karddal megsebzí. A
kép felirata: Hystoria sancti ladislai. (Szt Lász-
ló király története.)

19.URL: <http://keptar.oszk.hu/062300/062389>

DKA-062389

**Szent László ereklyetartó ezüst mellszobra a
nagy székesegyházban**

fénykép, újságrészlet, műtárgy, szobor

Vasárnapi Ujság
Fotóművészet, fényképészet, Magyar történelem
általában, Vallástörténet, Szobrászat, kerámi-
művészet fénykép, szobor, ereklyetartó, László
(Magyarország: király), I., Szent (1046-1095)

Technikai adatok: JPEG képállomány,
671x1108, színes Forrás: OSZK EPA

Képalírás: Szent László ereklyetartó ezüst
mellszobra a nagy székesegyházban.

Ismertető szöveg: Szent László király 1095-ben halt meg. Testét a nagyvárad székesegyházban temették el. III. Celestin pápa 1192-ben szentté avatta. Ekkor felbontották sírját és testét díszes sírba helyezték át. A koponyát azonban külön választották és mellszobor alakú tartóba helyezték, majd a sír fölé tették. Ez az ereklye nemcsak a vallásos tiszteletnek volt tárgya, hanem az igazságszolgáltatásban is szerepe volt, rátették kezüket a vallomástevők, és ott volt a nemzet életének minden jelentős eseményénél, így a csaták mezején is. Az ereklyetartó 1406-ban, egy tűzvészben megrongálódott, magának az ereklyének azonban nem esett baja. Ezután hamarosan, még Zsigmond királysága alatt készült a mai ereklyetartó. A koponya ezüst borítással lett körülvéve, de a felső részén érinthető maga a koponyacsont. A Herma felül kinyitható és ott van belehelyezve az ezüstlemez borítású koponya. Az ezüstművetből készült Herma később a Báthori család kincstárába került. Naprághy Demeter, a fejedelem kancellárja - aki veszprémi, majd győri püspök lett - hozta magával 1606-ban. Prágában restauráltatta a Hermát. A koronán ekkor kicserélték az igazi drágaköveket. A Hermát Telekesy István a törökök elől az ausztriai Borostyánkő várába vitte és a törökök elvonulása után került vissza Győrbe.

A XV. század végén az állkapcsot elválasztották a koponyától, és azt Bolognában őrzik. A nyakszirtsonból pedig Zichy Ferenc püspök 1775-ben egy darabot a nagyvárad székesegyháznak adományozott és azt ott szintén díszes hermában őrzik.

Simor János püspök 1861-ben az újonnan restaurált Hédervári kápolnában helyezte el a Hermát. Szép oltárt készíttetett és díszes üveggel borított tartóba helyezte.

(Forrás: <http://gyor.egyhazmegye.hu/egyhazmegyenk/tortenet/a-szent-laszlo-herma>)

20.URL: <http://keptar.oszk.hu/031900/031944DKA-031944>

Szent László legendája : A székelyföldi fülei templom freskójának egy részlete festmény Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen

Festészet, grafika, Helytörténet, helyismeret jelenetkép, legenda, falfestmény, templom, László (Magyarország: király), I., Szent (1046-1095), 11. sz., Székelyföld

Technikai adatok: JPEG képállomány,
2327x769, szürke Forrás: Internet Archive

Képalírás: Szent László legendája. (A székelyföldi fülei templom freskójának egy részlete.)

Felhasznált irodalom

- Magyar Zoltán: Szent László a magyar néphagyományban. Budapest: Osiris, 1998 [Budapest]: Osiris Kft. - 333 p.; 20 cm. - (Osiris könyvtár Folklór).
- Auner Károly: A romániai magyar telepek történeti vázlat. [ford. Pacha Ágost]. Temesvár: Csanádegyházmegyei Sajtó Ny., 1908.
- Barna Gábor: Búcsújáró és kegyhelyek Magyarországon / Barna Gábor / [térképek, rajzok Bíró László] = [fotók Lantos Miklós]. - Bp.: Panoráma, 1990 Gyomaendrőd: Kner.
- Barna Gábor: A Szent László-kultusz Magyarországon és Európában. In: Szent László és Somogyvár: tanulmányok a 900 éves somogyvári bencés apátság emlékezetére. (Szerk.: Magyar Kálmán) Kaposvár, p. 107 – 114.
- Domokos Pál Péter: Egyházi énektöredékek Szent Lászlóról. In: Vigilia, 1984. p. 628-631.
- Domokos Pál Péter: A moldvai magyarság [... sajtó alá rend. Fazakas István]. - 5. átd. kiad. - Bp.: Magvető, 1987 Békéscsaba: Kner.
- Kery Terézia: Szent László népi tisztelete. In: Ars Hungarica 1996, 24. évf. 1-2.sz. p. 231-237.
- Klaniczay Gábor: Az uralkodók szentsége a középkorban: magyar dinasztikus szentkultuszok és európai modellek. Budapest: Balassi, 2000 Győr: Széchenyi.
- Klaniczay Gábor: Szent László kultusza a 12-14. században. In: A középkor szeretete: történeti tanulmányok Sz. Jónás Ilona tiszteletére / szerk. Klaniczay Gábor, Nagy Balázs; [közread. az] ELTE BTK Közép- és Korajkori Egyetemes Történeti Tanszéke. – Budapest: ELTE BTK, 1999, p. 357-374.
- Lükő Gábor: A moldvai csángók. 1., A csángók kapcsolatai az erdélyi magyarsággal. Budapest: [Kertész J.], 1936.
- Madas Edit: A magyar "szent királyok" középeurópai kultusza liturgikus és hagiográfiai források tükrében. In: Ars Hungarica. – 39. (2013) 2., Liber decorum. Wehli Tünde köszöntése 2., p. 145-152.
- Mikecs László: Csángók. [a bev. tanulmány Kósa László munkája]. - [Budapest]: Optimum, cop. 1989.
- Moldvai csángó-magyar okmánytár, 1467-1706 / [gyűjt., és sajtó alá rend. Benda Kálmán et al.]; [szerk., a bev. tanulmányt és a jegyzeteket írta Benda Kálmán] ; [közread. a] Teleki László Alapítvány. - 2. kiad. - Budapest: Teleki L. Alapítvány, 2003 [Szekszárd]: Szekszárdi Ny - Ősök, táltosok, szentek: tanulmányok a honfoglaláskor és Árpád-kor folklórijából. Szerk. Pócs Éva és Voigt Vilmos; [a szerk. mtársa Csonka-Takács Eszter]; [közread. az] MTA Néprajzi Kutatóintézete. Budapest: MTA Néprajzi Kut. Int., 1996 [Budapest] : Akaprint.

Szent László- ének

1. *Idvezlég, kegyelmes Szent László kerály,
Magyarországnak édes oltalma,
Szent kerályok közt drágalátos gyöngy,
Csillagok között fényességes csillag.*
2. *Szentháromságnak te vagy szolgája,
Jézus Krisztusnak nyomdoka követi,
Te Szentléleknek tiszta edénye,
Szíz Máriának választott vitéze.*
3. *Magyarországnak vagy kerályi magzatja,
Szent kerályoknak fényes tüköre,
Tenéked atyád kegyes Béla kerály,
Hogy hozzá képest kegyes kerály lennél.*
4. *Nekünk sziletíl Lengyelországban,
Mennyből adatál nagy csuda képpen,
Másszor sziletíl szent kereszt víztől,
Ősödnek nevéen László lön neved.*
5. *Mikoron méglen gyermekded volnál,
Kihozza Béla kerály jó Magyarországba,
Hogy dicsekednél te két országban:
Magyarországban és mennyországban.*
6. *Letelepedél Bihar-Váradon,
Az városnak löl édes oltalma,
Templomot rakatál Szíz Máriának,
Kiben most nyugoszol minden tisztességgel.*
7. *Környölfekszenek téged császárok,
Püspökök, kerályok és jobbágy urak,
Olaj származik szent koporsódból,
Teted foglalták az szép sár aranyból.*
8. *Téged dicsérnek szent zsolozsmával
Papok, diákok és városnépek,
Téged földnek kereksége,
Mert téged dicsérnek Istennek angyali.*
9. *Te dicsekedel kerályi székedben,
Képed feltötték az magas kőszálra,
Félnlik, mint nap, salyog, mint arany,
Nem elégszik senki terád nézni.*
10. *Te arcul teljes, szép piros valál,
Tekéntetedben embereknél kedvesb,
Beszédedben ékes, karodban erős,
Lám, mentent te ejtesz, ki tevéled küzdik.*
11. *Testedben tiszta, lelkedben fényes,
Szívedben bátor, miként vad oroszlán,
Azért neveztek Bátor Lászlónak,
Mikoron méglen ifjúdad volnál.*
12. *Tagodban ékes, termetedben díszes,
Válladtul fogva mindeneknél magasb,
Csak szépséged császárságra méltó,
Hogy szent korona téged méltán illet.*
13. *Mert választá az Szíz Mária,
Megdicsőíte sok jó ajándékkal,
Hogy te őriznéd és oltalmaznád
Néki ajánlád jó Magyarországot.*
14. *Fejedben kele az Szent Korona,
Mebátorejta téged az Szentlélek,
Kezdéd követni atyádnak életét,
Rózsákat szaggatál, koronádban fizéd.*
15. *Te tatároknak vagy megtörője,
Magokat szaggatád az havasokban,
Te pogányoknak vagy rettenetük,
Terek mondottak feled félelmének.*
16. *Te kivagdalád az eretnekeket,
Elszaggatád, mind kigyomlálad,
Nem volt idédben gonoszól tevő,
Mert csak hírneved mindenek rettegék.*
17. *Azért igazságnak valál bírója,
Az szép szízségnek valál koronája,
Te tisztaságnak tiszta oltalma,
Irgalmasságnak teljes követője.*
18. *Dicsérjük, magyarok, Szent László kerályt,
Bizony érdemli mi dicséretönköt,
Dicsérik őtet angyalok, mondván:
Üdvözlég, kegyelmes Szent László kerály!*

Szent László legendái
A tordai hasadék
(Benedek Elek gyűjtése)

Szent László király csudálatos dolgairól regélek most, olvassátok, hallgassátok kegyeletes szívvel. Sem azelőtt, sem azóta nem volt a magyarnak királya, aki véle vetekedhetnék vitézségben. És tündökölt az ő lelkének tisztasága, nem volt azon egy mákszemnyi folt. Szent életéért szerette az Isten, s valahányszor nagy veszedelem fenyegette a kegyes szívű királyt és népeit: segedelmére küldé Isten az ő angyalait, s népeivel együtt csudálatos módon megmenekedék.

Egyetlenegyszer kényszerült megfutamodni a világhíres vitéz László király az ellenség elől, mert egymagára maradt, s amint körülnézett, látta, hogy hiábavaló nagy ereje, vitézsége: nem verhet le százakat egyedül. Érezte, hogy szüksége van rá még a magyarnak (a fűszál is feltámadt ellene), megsarkantyúzta hát kedves Szög paripáját, s nekivágatott a tordai hegyeknek. - Utána! Utána! - ordították a kunok, hogy ég-föld zúgott az ordításuktól.

Ha Lászlót kézre keríthetik, övék lesz a magyar föld: mind László után vetették hát magukat. Véres hab vert ki a paripáján, már-már utolérték a kunok. Még egy pillanat, s a magyarok aztán sirathatják Szent László királyt.

- Ó, Uram, segélj! - fohászzkodott föl László, szemét az égre emelvén.

S ím, abban a pillanatban kettéhasadt a tordai hegy: László háta mögött rettentő nagy hasadék tátongott. A kunok döbbenve állottak meg a hasadék partján, tehetetlenül néztek erre-arra, hol kerülhetnének ismét László nyomába, de amerre néztek, nagy hosszúságban húzódott a hasadék, László meg csöndes, lassú léptekben mendegélt tovább, vissza az ő népéhez.

Többet aztán nem is történt, hogy László a kunok előtt fusson. Mindig a kunok futottak ölötte.

A tordai hasadék

SZENT LÁSZLÓ KIRÁLY UTOLSÓ GYŐZELME

-A Dubnici Krónika nyomán –

Holtában is győzelmes volt Szent László király: halála után kétszáz esztendővel vívta meg utolsó, győzedelmes harcát. '

Kétszáz esztendővel a szent király halála után történt, hogy a székelyek hadba szállottak a tatárok ellen. Amikor a székelység felvonult, és a rettenetes tatár hordát meglátta, szívében elkeseredett, és így fohászzkodott:

– Szűz Máriám, segíts meg! Szent László király, harcolj velünk!

És halljatok csodát: az ég meghallgatta a székelyek könyörgését. A pogány tatárok csodát láttak: a székelyek sorai előtt egy hatalmas vitéz jelent meg lóháton, fején aranykorona csillogott, kezében csákányt tartott. A vitéz megsarkantyúzta lovát, szembevágatott a tatárokkal, és csákányával törni-zúzni kezdte őket. Úgy csapott le rájuk, mint a villám, a legjobb vitézek viasz módjára olvadtak el előtte. A lovas vitéz feje fölött, a magas levegőégben egy gyönyörűséges asszony lebegett, fején aranykorona, ruhája olyan fényes, hogy az emberi szem elkáprázott tőle.

A Jézus hitéért küzdő székelyeket a boldogságos Szűz Mária és mellette Szent László király segítette, így győzték le a pogány sereget.

Mondotta is egy vén tatár, akit fogságba ejtettek:

– Nem a székely, nem a magyar vert meg minket, hanem az a László, akit segítségül hívtak.

A csata idején a nagyváradi templomban is csoda történt: a templom öre sehol sem találta a szent király koponyáját. Hiába kereste, hiába kutatta, csak a csata után került elő, mintha onnan tért volna vissza. Így győzte le Szent László király holtában is a tatárokat.

„Zengd magyar nemzetünk, Szent László szentségét,
Kiben áldja lelkünk Isten őfelségét,
Áldjuk e nagy királyt, ki bár tőlünk elvált,
De az égből néz le ránk,
Ha hozzá kiált hazánk.”

„Üdvöz légy, kegyelmes Szent László király,
Magyarországnak édes oltalma,
Szent királyok közt drágalátos gyöngy,
Csillagok közt fényes csillag.”

Népi énekek Szent Lászlóról

Moldvai és gyimesi csángó dallamok Radzsasztáni népzene párhuzamában

Indiában tett utazásaim során Langa zenésztársaimmal több hasonló dallamsorra, hasonló hangulatú verssorokra leltünk a magyar és radzsasztáni népdalokat illetően. Ezek egy részét koncertjeinken elő is adtuk, aztán hangfelvétel készült belőle, mely a Hunnia stúdió gondozásában lát napvilágot. A felvételen moldvai és gyimesi csángó népdalok, és hangszeres zene, valamint radzsasztáni népdalok, illetve ezek fűzőszerű párhuzamai hallhatók. Következzen kis előzetes a CD anyagából, illetve annak elkészítéséhez vezető kanyargós út élményeiről.

Kanyargós utakon Radzsasztánba

/Indiai útinapló részlet/

Legelőször 1994-ben találkoztam Budapesten radzsasztáni langa zenészekkel, a Musafir együttes koncertjén. Nagyon vonzott tradicionális megjelenésük: a színes öltözék, a turbán, az ékszerek, nos, hát a zenéjük elemi erejű vidámsága. Összeismerkedtünk, összebarátkoztunk. Egy gyűrűt kaptam ajándékba, és megígértem, egy napon elmegyek a falujukba. Különleges, ezüst gyűrű volt, közepén nagy, kékes-szürke kővel, négy sarkánál a kőnek, lecsüngő botocskákkal, senkinek nem volt ilyen, nagy becsben tartottam, mindig a kezemen hordtam, számomra többet ért az aranyból. Évekig jöttek a levelek a langa faluból, én is rendszeresen válaszoltam. Aztán kezdett a gyűrű megkopni, a levelek megritkulni, elhalványodtak az emlékek. Néhány évre rá, pontosan tizenkét év elteltével újabb Langa zenész-csapat híre érkezett. Találkoztam velük. Az együttes vezetője, Nek Mohammed nagy örömmel vette a megjelenésem, és emlékezett, hogy sokat emlegetett engem a zenész-szomszédja. Barátságunkat újabb ajándékokkal erősítettük meg.

A reptéren könnyek között váltunk el:

-Itt van 10 rúpia! Amikor Indiába jössz, keress fel!- újra megígértem, hogy elmegyek, meglátogatom őket.

Évek alatt a 10 rúpiához újabbak gyűltek, mígnem megvettem a repülő jegyet, és 2009-ben először sikerült kiutaznom Indiába.

-Hálló! Merre jársz, mikor jössz nálunk, az egész család izgatottan vár!! Gyere mihamar-

rabb, eléd jövök Dzsaiपुरba (Jaipur)!- mondta a telefonba, amikor felhívtam Chennaiból (Dél-India).

Chennaiból Delhibe repültem, majd Delhiből Radzsasztánba utaztam. A Delhi-i vendégfogadó család azt mondta, nem sok az út, úgy körülbelül 4-5 óra le, Dzsaiपुरig, de figyelmeztettek, hogy most már későre jár, és ráadásul óév napja, nem ajánlatos egyedül, nőként nekiindulnom ennek az útnak. Nekem aztán mondhatnak! Én, aki Törökországtól Skóciáig stoppolva bejárta a fél világot: nem félek! Ugyis várnak a barátaim, meg van velük beszélve. Felültem a buszra. Letelt a négy óra, le az öt is, lassan már kezdett szürkülni, de még mindig nem láttam város híre helyét. Vajon jó buszra ültem?- elfogott a bizonytalanság, de aztán a körülöttem ülők megerősítették, hogy: igen! Megnyugodtam, de kissé ott lapult a kétség, vajon hihetek-e az „igen”eknek? ... Este későn érkeztem meg, éjfél előtt egy órával.

-Oh, végre itt vagyok!- különös, pezsgő hangulat áradt, amint leszálltam a buszról, valami otthonosság-érzet fogott el.

Felhívtam az ismerősömet, akikkel egyezkedtünk, hogy várnak, de telefonjuk azt visszajelezte, hogy: ki vannak kapcsolva. Hirtelen csalódás, tehetetlenség érzés vett erőt rajtam.

-Merre vigyük, hölgyem?- kérdezték a körülöttem fuvarra váró riksások pénzes hada, és kínálták a jobbnál jobb ajánlatokat. Hamiskásan csillogott a szemük, nem merem bízni bennük, főleg nem, Szilveszter éjszakáján, így éjfél tájban.

(...)

Nek Mohammed állta a szavát. Tizennégy órát utazott a radzsasztáni fővárosáig, Dzsaipurig, csak azért, hogy találkozhassunk, és elvihessen Barnawába, a Langák falujába.

„Dzsaipurától Dzsohdpurig nem is történt semmi különös, egészen kényelmes buszjáratra ültünk, csak időnként vertük be a fejünket a jármű mennyezetébe, ha gödrös útszakaszon haladtunk. Amikor Dzsohdpurba megérkeztünk a buszpályaudvarra, akkor már éreztem, most igazán élménygyűjtő tepepen vagyok, hasonlót moldvai utazásaimon tapasztaltam, a szocialista típusú román pályaudvarokon. Mellékhelységet kerestünk, női mosdót. Nek Mohammed rámutatott egy szürke, omladozó helysége, nem tudom, miből vette, hogy ez a „női”. Szoknyámat felhúzva lépdeltem át az elem tárulkozó akadályokat, elértem a kagylót óvatosan. Neszezés hallatszott hátulról, megfordultam: egy kövér patkány csobbant bele a törött, zománcos csésze zavaros vizébe. Sikerült kijönnöm..., nézek szét, a vezetőm sehol. Na, gondoltam magamban, itt a vége a vendégfogadásnak, most mehetek amerre látok, már két hónapja utazatok Indiában, tudtam, mindig résen kell lennem. Vártam, és nem jött, tovább vártam, és csak nem jött. A helyi, városi emberek szemlélődve néztek. Lehet, hogy nem voltam szokványos látvány: szandálban, hosszú szoknyában, kötött pulóverben, és rövid kabátban, valamint sál a nyakamon körbe tekerve, fejemen füles, bélelt kötött sapka, mert hideg volt ilyenkor, januárban a hajnali órákban, itt, a sivatag közelében. A hátamon turista hátizsák a vállamon moldvai csángó tariszna lógott, a hűséges útitárs, amit moldvai asszonyok szor-

gos keze szőtt, font ellenállóvá, és ami már olyan sok utazást kibírt, de még soha nem hagyott cserben. Már-már kezdtem új úitervbe fogni, latolgatva: merre tovább...

-Itt a friss, reggeli tea!- jelent meg Nek Mohammed széles mosollyal, gőzölgő csájjal(1) a kezében.

Terepjárót béreltünk a következő nagyobb településig. Utunk gyönyörű sivatagi tájon vezetett: ritkás növényzet: kórók, kaktuszlevelű bokrok, vékonylevelű fák, mintás homoktenger kisebb-nagyobb dűnével. A fák közt elébb-elébb tevék legeltek, ették a magasból a megsszáradt falevelket. Az utak szélén tehének, kecskék kószáltak, itt-ott egy-egy sudár termetű, pásztor is felbukkant, hosszú, lobogó fehér ruhában, kezében bottal, színes turbánnal a fején. Megálltunk egy kisebb faluban. Nek Mohammed újabb teáért ment. A helyi lakosok kíváncsian néztek, körbevettek, mintha még nem láttak volna soha ilyent. Lehet, hogy én vagyok erre fele az első európai?

-Gorki!- mondták maguk közt-, ami annyit jelent: fehér nő. (Helyi elnevezés, a „gorki”, vagy „gori” szó szerint „vörös”-et jelent. Gondolkodtam rajta, miért nem nevezik őket is fehérnek „szafét”, mint mi, talán azért, mert vörös lesz a színe, ha megsüti a nap, vagy elpirul?) Vezetőm ésszerűen elmagyarázta nekik, mi járatban vagyok, honnan jövök és hová megyek.

(Részlet a *Radzsasztán útjain* c., írásból)

Radzsasztánban tett utazásaim során többnyire a Langa, és Kálbéliya (2) közös-

Indiai-magyar népi énekpárhuzamok
/Radzsasztáni, moldvai, gyimesi dallamok/
Hunnia Records & Film Production kiadásában

ségek művészetét (zene, tánc), életmódját tanulmányoztam úgy, hogy velük együtt laktam, életvitelüket követtem. A langa közösség zenei hagyománya különösen lenyűgözőt: a változatos zenei repertoár, a hangszerelés sokszínűsége, a pörgő, eleven ritmus, az énekdallamok kidolgozottsága, az előadásmód elemi ereje mind-mind azt az érzést keltette bennem, hogy megérkeztem nemcsak a népzene, de a ZENE ősforrásához. Elgondolkodtam azon, milyen lenne, ha

mindez ugyanígy meglenne a magyar népzeneben is... Langa zenész barátaim kértek, énekeljek, mutassam meg, milyen a magyar népdal! Énekeimre újabb, és újabb dallampárhuzammal válaszoltak. Aztán később, előadásaink során ezekből összeállt egy egész reper-

toár. Ebből a repertoárból mutatunk be néhány dallamfűzért felvétel for-

májában, a Hunnia stúdió kiadásában. A CD különleges, egyedi kezdeményezés, mely a radzsasztáni langa zenészközösséggel kötött személyes barátság eredményeként jött létre. A zenei felvétel néhány jellegzetes párhuzamos vonást szeretne bemutatni két, földrajzilag távol eső nép zenei hagyományából, nevezetesen a magyar népzene erdélyi: gyimesi és moldvai csángó, valamint az észak-indiai, radzsasztáni ének-, és hangszeres zene repertoárjából. A hason-

ló zenei hangulatot megidéző dallamok, természetes módon illeszkednek egyik a másik után. A magyar népdalok sokszor szomorkás hangvételt jól kiegészíti a radzsasztáni népdalok vi-
dám
elevenisége.

Az indiai klasszikus rendszerek *rágákba* sorolják a különböző hangsorú dallamokat, éneket, kompozíciót, amely a nyugat-európai klasszikus zenében nagyjából *hangsornak*, *hangnemnek* felel meg. Az észak-indiai, nevezetesen radzsasztáni népzeneben ugyancsak megjelölik az egyes énekek *rágáját*, ez néha egybeesik az észak-indiai klasszikus raga: "*raag*"(3) elnevezésekkel, néha kissé eltérnek attól.

A CD-n közreműködő zenészek a hajdani **Muszafir** együttes, **Maharadzsa** group tagjaiként bejárták a világ számos országát, a **Gypsy Caravan** film közreműködőiként is láthatjuk őket. Vezetőjük **Bachu Khan** india-szerte, és külföldi országokban is elismert művész. Továbbá moldvai és gyimesi dallamokkal közreműködik **Kerényi Róbert** és **Ábrahám Judit**.

Ének-, és dallam párhuzamok

*Mikor a szoroson lemész,
Arra kérlek, vissza ne nézz,
menj*

*Hogy szívednek ne legyen nehéz,
Mikor idegen földre mész.*

*Piritamo pirit /Szerelem, szerelem,
Piar dur des matti ja,/ Szerelemér' messzire ne*

*Baso hamaro nagare,/ Maradj városomban,
Um mango, tum kha./ Én keresek terád!*

*Idegenek jók nem rosszak,
Idegenek jók nem rosszak,
Mert szemedbe csak jót mondnak,
De hátad mellett tesznek, s rágnak.*

*Napom-napom, fényes napom,
Süss fel egyszer világoson,
Süss fel egyszer világoson,
(Jaj, de) Ne csak mindig homályoson!
/ Gyimesi népdal/
---*

*Könnyebb kősziklának lány viasszé válni,
Mintsem két édesnek egymástól megválni,
Mert két édesednek színye sem változik,
De két idegennek vére vízzé válik.
Sír az út előttem, bánkódik az ösveny,
Bánkódhatom én is, vágyom útam benne.
/ Moldvai csángó népdal/
-----*

*Patri likharu, pivino,
Mahro kagade bhiji gayo,
Are naina jalma gayore maro,
Hiviro ulata gayo.*

*/ Levelem írom, kedvesem
/ Könnyemmel tele, szerelmesen,
/ Szemem be nem csukhatom,
/ Szívem fájdalma nyugtalan.*

*Sajeni aya he sakhi,
Kai manuar karo,
Thale baro gajo motio,
Toy upper nerne daro.*

*---
/Hozzám jössz, kedvesem,
/ Mit adhatnék neked?
/Gyémánttal tele tálat,
/Rá szemem fényét csodának!*

Fordította: *Ábrahám Judit*

- (1) csáj- indiai tejes tea
- (2) radzsasztáni cigány törzs
- (3) az észak-indiai, hindusztáni klasszikus zenei rendszerben *raag*, míg a dél-indiai, kar-nátaka zenében *ragam* kifejezést használják

*Lejegyezte: Ábrahám Judit
2017.május.31.*

Hirdetés

Radzsasztáni táncórák kezdő és haladó táncosoknak Ábrahám Judit vezetésével.
Virtuális utazás Radzsasztán varázslatos zenei- és mozdulat világába.

Információ: 06 20 521 2069 abrahamjud@freemail.hu

<http://www.juditabraham.wordpress.com/>

Nyisztor Tinka kitüntetése

A Magyar Néprajzi Társaság 2017. májusi közgyűlésén dr. Bodó Sándor, a társaság elnöke adta át dr. Nyisztor Tinkának a Pro Ethnographia Minoritatum-émlékérmét.

A Tázló menti Pusztinában 1957-ben született *dr. Nyisztor Tinka* már gyermekkorában kivált társai közül. Az általános iskolában azzal, hogy a városbeli kórházban reáragadt néhány román szóval még ennyit sem tudó osztálytársai segítségére lehetett. Édesanyja, Dani Péterné kiváló énekes és mesemondó, nagyapja, Kaszóp István a parasztlelet rendjét kiválóan átlátó, faluja történetének nagytudású ismerője volt. Később népszámlálási biztosként nem volt hajlandó románoknak beírni a magukat magyarnak valló csángó falustársait, s emiatt összeütközései voltak a hivatalos szervekkel. Sepsiszentgyörgyre költözése után, számítógépes programozóként Gazda Klára, Kónya Ádám, Kósa Szántó Vilma népművészeti előadásain ismerte fel a hagyományos csángó műveltség értékeit. Nyisztor Tinka tehát genetikai készítményt hozott a szülői házból, s értéket jelentett számára székely eredetű falujának hagyományos műveltsége. De látnia kellett, hogy *„milyen csúnyán elbánnak azokkal, akik aláírásukkal kérni merték azt, ami jogosan jár nekik,”* nevezetesen a magyar nyelvű vallásgyakorlatot. Láta, hogy diploma nélkül nem tud segíteni rajtuk a papjaikkal szemben. Elindult tehát a minden felelős moldvai magyar értelmiség útján.

1990 őszén Nyisztor Tinka bekerült a Budapesten működő, külföldi magyar diákok fölzárkózását szolgáló Nemzetközi Előkészítő Intézetbe, ahonnan aztán az ELTE néprajzi szakát választotta. Sokan segítették,

mégis nagyon nehéz idő volt ez számára, mire a diplomát kezébe vehette. Aztán tanári biztatására beiratkozott a „doktori iskolába”, s elfogadott egy svájci ösztöndíjat. Egy évig Bukarestben tanult, aztán Svájcban, de rendszeresen hazajárt Moldvába „terepezni”, hogy gyűjtse és kutassa csángó népe hagyományos műveltségének emlékeit és folytassa a moldvai magyarok anyanyelvű vallásgyakorlatáért elkezdett harcát. A két terület – a néprajztudomány és az emberjogi küzdelem – csak látszólag különböző dolog, mert az élet valóságában ezek egymásra épülnek. *„Hiszen – mondotta egy vele készült interjúban – csak akkor tudok (...) érvelni, ha nagyon tisztában vagyok a tudnivalókkal.”* Ehhez a harchoz szüksége volt a Svájcban szerzett tapasztalatokra, miszerint a különböző nemzetek együtt élő fiai jól megférnek egymással, ha egyik sem akar erőszakosan a másik fölé kerekedni. Ezek nélkül a tapasztalatok nélkül nem tudta volna meggyőzni igazáról Bukarestben a svájci születésű, francia anyanyelvű pápai nunciust a csángók kérésének jogosságáról. Amikor a Vatikánban járt a pusztinai asszonyokkal, ott már saját igazuknál nagyobb ellenérdekeltségekbe ütköztek.

Doktori disszertációja konzulensének – dr. Kisbán Eszter professzorasszony – irányításával Nyisztor Tinka hamar rátalált az érdeklődésének leginkább megfelelő tudományos témára, amiben kibonthatta és megmutathatta hazulról hozott ismereteit és

kutatói tehetségét. Ez a téma *pedig a moldvai magyarok táplálkozásának néprajza* lett. Sikerült meghatározni a moldvai magyarok táplálkozáskultúrájának legfontosabb ismérveit és elemeit, ami Kelet-Közép-Európa jó részt középkori, de mindenképpen századokkal ezelőtti étkezési szokásainak maradványa. Ilyen a „középkortól fővő kása”, vagyis a *puliszka*; a növénylevélbe csavart ízesített, zsíros kása, a *galuska*; a különféle *sebes* (savanyú) *levesek*; a *rántás* sajátos szerepe, ami *nem sűrít, hanem ízesít*; aztán ilyen az ünnepek alkalmával a kenyeret pótló, később inkább csemegeként fogyasztott kukoricalepény, a *pitán*; továbbá a sózásra és tartósításra használt, azon a tájon gyakori természetes *sósvíz*.

Nyisztor Tinka táplálkozástudományi kutatásai eredményeként számos kisebb-nagyobb tanulmányon kívül két rangos kötet látott napvilágot. Az egyik társszerzőjével összeállított „szakácskönyv”(1), ami 140 „csángó” receptet tartalmaz az *alivánkától* a *zsuffáig*. A másik a szerző doktori disszertációjának anyaga(2), amiben helyet kapott egy rövid módszertani fejezet, továbbá a hétköznapok és az ünnepnapok (húshagyókedd, keresztelő, lakodalom és a halotti tor) rendjének és ételeinek élvezetes bemutatása. A téma bőséges szakirodalma és *egy pusztinai főzőné kéziratosa füzetének anyaga* zárja a kötetet. A könyv különösen értékes részei azok a szerző által módszertani szempontból *sűrűleírásnak* nevezett fejezetek, amikben a társadalomkutató személyesen vett részt a megfigyelt közösség *mívesnapi* és ünnepi életében, s följegyzett minden érdemleges mozzanatot.

2010-ben a moldvai magyarokért végzett munkája hatékonyságának fokozása érdekében Nyisztor Tinka létrehozta a Szent István Egyesületet, elsősorban azokból a falustársaságokból, akik leginkább együttműködtek vele a magyar nyelvű vallásgyakorlatért vívott küzdelmében és leginkább segítették a falu hagyományainak őrzésében. Szent István oltalmára szentelt templomuk védőszentjének nevét viselő egyesület segítségével oktatja 1994-től a magyar nyelvet a gyermekek számára, valamint kezdeményezett írás-olvasás oktatást telente 50–100 felnőttnek. Ugyancsak az egyesület keretei között valósítják meg Tinka hagyományörző programjait, aminek keretében húshagyókeddi bálakat, magyar nyelvű virrasztásokat, búcsúlátogatá-

sokat szerveznek, s táncos-énekes műsorokkal, hagyományos ételek kóstolóival pedig nemcsak széles körben ismertetik a moldvai magyarok által megőrzött szokásvilágot, de a falu közösségében is növelik ezek megbecsültségét.

A romániai politikai változás óta Nyisztor Tinka folyamatosan küzd azért, hogy a magyar nyelvet az egyházi liturgiában használható nyelvként ismerje el a jászvásári püspökség, és engedélyezze a magyar nyelvű misék celebrálását a moldvai katolikus gyülekezetekben. 2006-ban néhány pusztinai asszonnyal a Vatikánba zárandokolt, hogy kérésüket előterjesszék és ügyükkel újból foglalkozzanak. 2008-ban a pápai nunciusnál elért egyetlen eredményként a magyar nyelvű misét úgy engedélyezték, ha magyarországi csoport érkezik a faluba, és áldozópap jogállással rendelkező lelkészt hoznak magukkal. A helybéli hívek tehát továbbra sem kapták meg a magyar nyelvű liturgiához való jogot.

Nyisztor Tinka helyi asszonyokkal megalakította a Szent István Gyermekei imacsoportot, amelynek tagjai hetente együtt imádkoznak, énekelnek és tanulnak, készülnek a búcsúkra, zárandoklatokra. Mivel a templomban erre nem volt lehetőség, 1994 és 2006 között magyar nyelvű miséket tartottak Tinka udvarán, esetenként több mint száz személy részvételével húsvétkor, Szent Péter napján, Szent István búcsúján és halottak napján, egy-egy Erdélyből meghívott római katolikus pap vezetésével. 2012 óta heti egy alkalommal az imacsoport magyarul is imádkozhat a pusztinai templomban. Esetenként magyarországi és erdélyi vendég csoportokkal is magyarul imádkoznak Szent István királyunk templomában. Egyesülete szervezi az évi rendszeres zárandoklatokat Csíksomlyóra, Kacsikára, Budapestre, és gyakran vesznek részt más erdélyi és moldvai búcsúkon is pl. Kézdiszentléleken, Futásfalván, Frumószán, Kicsiszaloncon, Jászvásárban. A magyar imádságok népszerűsítéséért tágabb körben is igyekszik tenni az egyesület: nyomtatott imafüzetet adott ki (*Magyarul imádkoznak Szent István gyermekei a templomban*, 2015.), ami 800 példányban jelent meg és el is fogyott. Nyisztor Tinka legújabb, nyomdakész tanulmánya szintén a moldvai vallásgyakorlat egyik szegmensével foglalkozik, amiről elő-

adást tartott a 2016. évi Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus vallásnéprajzi szekciójában(3). 2014-ben a pusztinai Szent István Egyesület Tinka kezdeményezésére emlékművet állított a madéfalvi veszedelem és a falu alapításának 250. évfordulójának emlékére „SICULICIDIUM 1764” felirattal. 2016-ban, a római katolikus egyház által meghirdetett Irgalmasság Évében keresztet állítottak, előtte gránitból faragott nyitott könyvben magyarul és románul szerepel a felirat: „Jézusom, bízom benned!”

Nyisztor Tinka már egyetemi hallgató kora óta segíti a Kárpát-medence felsőoktatási intézményeiből Moldvába érkező tanárok és hallgatók munkáját. A kitűnő terepismerettel rendelkező tapasztalt kutató tanácsai, útmutatásai nyomán a nyelvész, szociológus és néprajzos kutatók és diákok így sokkal könnyebben tájékozódnak a helyszínen. Legutóbb a szentendrei skanzenben tervezett moldvai tájegység házainak kiválasztásában és a tárgygyűjtésben vett részt szakmai tanácsadóként. 2006-tól „falusi turizmussal” is foglalkozik, a Pusztinába látogató csoportoknak előadásokat tart a helyi kultúráról, bemu-

tatja tájházát, az egyesület tagjaival együtt éneket- és táncot tanít, a vendégekkel közösen imádkoznak és énekelnek a templomban, hagyományos moldvai ételeket tálalnak, gyógynövényeket gyűjtenek.

Nyisztor Tinka tehát a moldvai magyar értelmiség azon ma még rendkívül vékony rétegéhez tartozik, akik miután elvégezték egyetemi tanulmányaikat, visszatértek szülőföldjükre, hogy hasznára legyenek a népnek, amelyből vétettek. Munkásságában összefonódik és kiegészíti egymást a néprajztudomány művelése és identitást erősítő szerepe.

- (1) Nyisztor Tinka – Pákozdi Judit: Csángó galus ka. Babér Kiadó. 2009.
- (2) Nyisztor Tinka: Hétköznapok és ünnepnapok. A moldvai magyarok táplálkozásának etnográfiaja. KJNT Kolozsvár 2013.
- (3) Pusztina–Kacsika, Cacija–Pustiana. – Moldvai zarándoklatok, magyar misék az új évezred küszöbén.

Képaláírás

Dr. Bodó Sándor a Magyar Néprajzi Társaság elnöke és dr. Nyisztor Tinka

Dr. Kisbán Eszter prof. emeritus, Tinka disszertációjának témavezetője

Halász Péter

Leánylopás

*Piros pettyes ruhácskában láttalak meg téged,
Őszi szellő el-elfújta babos köténkédet,
'Zén szívemet egyszerűen, aj,de, valami átjárta,
És azután te lettél a falu legszebb lánya.*

*Az út szélén, erdők mellett, andalogva jártam,
Én is, te is az erdőbe virágot szedtünk,
Az egyiknél, a legszebbnél összeért az ajkunk,
Csókolózott gerle párok jót nevettek rajta.*

Zerkula János hallgatója

„Hát, hogy tartsak két szeretőt, Annát es szerettem vóna, a testvérit, s Reginát es... eccerre kettőt táncoltattam a kettősbe, de hát annyit nem lehet tartani, gondoltam magamba.” Aztán, mivel Regina jobban táncolt, mint Anna néni, hát Zerkula öt vette feleségül.

„Mikor kimentünk a főútra, menyünk ott le, há, hallom, hogy muzsikálnak: János, s Regina. Bémenyünk, s én a csűrkapunál ott megállottam. János es fejét hajtott nekem, Regina es, én es, akkor, úgy-e jól láttam. (...)

- Lépjél fel ide, ne, s húzz egy nótát helyettem!

- Szívesen, Jánoska!- felugrottam, arra, úgy mondják itt, nálunk, az „odor”, ahol a csűrbe teszük bé a sarjút, arra vót csinálva hely a hegedűsöknek.

Elveszem a hegedűt, Regina úgy örvendett, úgy vigyorgott nekem, én bizony nem erőst néztem rea, nehogy örömembe elvéstem a nótát. Hát mozsikálni kezdek, de táncolás! Húzok egy

nótát, s nem jó János, igen kettőt, s akkor se jó, igen hármát, s nem jó, s mondom: Istenem, az esze elment-e? Lehúzzuk a nótát, s mondom:

- Vége, gyerekek a nótának, mindenki mehet haza!

Megköszönik, elmennek, mindenki. Mű szépen esszeszedjük a pakot Reginával, tokba teszem a hegedűt, s mondom:

- Köszönöm szépen, hogy a testvéred milyen szépen visszajött, hogy én is táncoljak egyet!

- Hadd el, még reaérsz, te se vagy olyan túl öreg, hogy rea ne érij!

Reginával ott szépen elbeszélgettünk a bodega előtt, palástul(1) vót a zekéje, akkor csángóson jártunk, azt mondja, hogy:

- Én a gardonval(2) menyek haza, kicsi Jani, s te Jánosnak vidd bé a mozikát!

- Nem! Há én nem szabad felmenjek hézzád, háljunk ketten az éjen?-azt mondja Regina:

- Én nem bánom!

No, osztán bémentünk, s vacsoráztunk ketten, s vártuk Jánost, hogy jöjjön haza, de nem jött, s asztá ott elbeszélgettünk reggelig. Rea egykét hétre megint feljöttem, megint találkoztunk, mikor negyedikszor feljöttem, hittam es férjhez.

- Kicsi Jani, ne haragudjál, amíg édesapám haza nem jő, én soha férjhez nem menyek. Várom,amíg haza jő az oroszfogságból, milyent haza jő, jere, s vigyél!

Szeptember 16-án, hát haza jött apósom.

- Egyáltalán ne gyere, me't megmondta édesapám, hogy nem ad oda!

Hát, mit csináljak, hogy csináljuk, há, nem es lehetett elérni, hogy Regina férjhez menjen, me Anna, a testvére má férjhez vót menve, s őt nem engedik el a háztól, inkább nem bánták vóna, hogy én száljak (3) oda. Mondom: én ilyent nem csinállok!

Gondoltam, megszőktetem. Mondom neki:

- Há immá most eljössz-e, ha jövök utánad szánnal jövök, s két lóval befogva még a'mellett!- megvonja a vállát, s azt mondja:

- Szívesen!

(...)

- Jertek bé!- paklódunk fel- Nyugodtan, me't édesapámék felmentek Hidegségre Minusékhoz köszönteni!- Miklós vót a sógora, úgy becézték: Minus. Miklós nap vót, december hatodika. Nekem Reginát a Mikulás hozta!

János se vót honn, nyugodtan pakolhattunk. Amit rea akart pakolni, felpakolt, s „adjon

Isten egészséget!” , Reginát es tettük a szánra, s gyerünk hazáig, Hidegség szádáig!

Ezt úgy tartották abba az üdőbe, hogy: leánylopás. Ez nagy szokás vót abba'z üdőbe, há, most es az! De abba'z üdőbe, amikor én házasodtam, ritka, amelyik fehérnép nem úgy szőkött el.”

Részlet a „Zerkula mesél” c. könyvből

(1) palástul: vállra vetve

(2) Gyimesben gardonnak v. gardonynak nevezik ezt a hangszert, de soha nem ütőgardonnak, hacsak nem újabban a táncházi elnevezés vissza hatása képpen

(3) „a legény oaszáll a leányhoz”- nem a leány megy a legényhez lakni, hanem fordítva

Részlet a „Zerkula mesél” c. könyvből (copyright© abraham judit)

Elmesélte: Zerkula János

Lejegyezte: Ábrahám Judit

www.juditabraham.wordpress.com

Zerkula János

A moldvai csángó falvakban még ma is elképzelhetetlen, hogy két ember szó nélkül menjen el egymás mellett, még ha nem is ismeri egymást. Két mondatot biztosan váltanak. A legudvariásabb megszólítás, ha „keresztanyának”, vagy „keresztapának” nevezik egymást. E szép szokást megtartva, most mi is megszólítjuk Önt:

Legyen Ön is Keresztapa, Keresztanya!

Támogassa egy-egy csángó kisgyermek magyar tanítását jellekes keresztiszlőség vállalásával! Havi 4 ezer forint befizetésével lehetővé teheti egy általános iskoláskorú gyermek számára az anyanyelvi oktatást. A tehetésebbek továbbtanulhatnak magyar középiskolában, Csikszeredában. Az ő tanulmányaikhoz azonban már havi 15 ezer forint szükséges. (Az így összegyűjtött összegből tudunk hozzájárulni a tanári fizetéséhez, az oktatási helyszínek fenntartásához, a kollégiumi költségekhez.)

A jellekes keresztiszlőség azt is jelenti, hogy Ön választhat egy „keresztgyermeket”, akivel levelezés, találkozás során szoros kapcsolatba kerülhet. Rajta keresztül betekínthet a csángó emberek életébe, megismerkedhet történelmükkel, gazdag hagyományaikkal, életre szóló barátságokat köthet!

Moldvában gyakorlatilag soha sem volt magyar nyelvű oktatás (kivéve az 1950-es években indított magyartanítást, amit gyorsan elsöpört a történelem). A moldvai magyar oktatási programnak köszönhetően ma 26 csángó faluban - iskolában és iskolán kívül - közel 2 ezer gyermek tanulhatja ősei nyelvét. De sok ezren vannak még, akiknek nincs lehetőségük magyar iskolába járni. Értük, minden csángómagyar kisgyermek tanulási lehetőségért kérjük az Ön segítségét is.

Adományokat Magyarországon

A Moldvai Magyar Oktatási Alapítvány bankszámlaszámára várunk:

OTP, 11742173-20154778

Romániában

OTP, Sepsiszentgyörgy RO130TPV300000766374RO01

bankszámlaszámára küldhetik

Kapcsolat:

Keresztiszlók a Csángómagyarokért Egyesület

1126 Budapest Böszörményi út 20-22

Napközben Horváth Zsuzsa elnök

telefon: +36/302903885 | e-mail: hsis10074@gmail.com
18 óra után

telefon: +36/ 1/200 2898 | e-mail: info@keresztiszlokok.hu

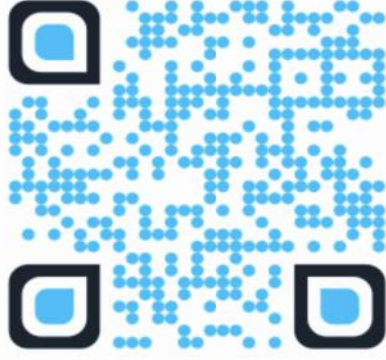
A Moldvai Magyar Oktatásért Alapítvány

telefon: +36 20 564 7055 | e-mail: ammoa@csango.eu

www.keresztiszlokok.hu

www.csango.eu

Pannónia
NYOMDA KFT.

Teljeskörű nyomdai szolgáltatások

- iskolai emléklönyvek
- ballagási meghívók
- iskolai szóróanyagok
- bemutatózó anyagok
- egyedi tankönyvek
- üzleti jelentések
- bemutatózó brossurák
- térképes tájékoztatók
- reprezentatív nyomtatványok
- meghívók
- formanyomtatványok
- reklámanyomtatványok

www.pannonianyomda.hu

tel: +36 1 412 52 03

fax: +36 1 4125260

nyomda@pannonianyomda.hu

Gyorsaság elérhető árakon

Minket az NKA támogat!